

<https://doi.org/10.33402/DSSG.2024-138-148>

Ірина Романина

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Львів

Ідіолект як приклад вітальності говірки

На підставі ідіолекту здійснено спробу з'ясувати, як і наскільки зміна мовного довкілля впливає на говірку діалектоносія. Розвідка стосується аналізу ідіолекту Марії Вілюри – мешканки Львівщини, яка тривалий час перебувала поза своїм говірковим оточенням.

Джерельною базою дослідження слугували аудіотексти мовлення М. Вілюри, записані упродовж 2010–2012 років. Усномовні тексти інформантки засвідчують збереження багатьох фонетичних, морфологічних діалектних рис. Зокрема, „укання”, вживання протетичного [г], диспалаталізація [р'], архаїчні форми двоїни, збереження давніх форм числівників, займенників, дієслів та ін.

Проаналізовано рефлексії М. Вілюри щодо своєї мови та мовної дійсності. Найбільш поширені міркування про риси її говору, значення окремих слів, порівняння своєї говірки і чужої, роздуми про мову.

Ключові слова: діалект, ідіолект, діалекти української мови, південноволинський говір, наддністрянський говір, діалектний текст, усна історія, мовна свідомість.

Вступ

Упродовж тривалого часу для записування діалектного матеріалу дослідники шукали насамперед неписьменних жінок старшого віку, які не виїжджали зі села. Вважали, що їхнє говіркове мовлення найкраще збережене і вони є найнадійнішими респондентами, на відміну від чоловіків, які могли служити у війську, їздити на заробітки далеко від дому – в інший діалектний чи й мовний ареал. Однак для десятків тисяч українців – жінок, чоловіків, дітей – така зміна рідного діалектного оточення після Другої світової війни відбулась примусово, зокрема через депортації, переселення на Сибір. А отже, для науковця постає нове завдання – з'ясувати, як чи наскільки зміна мовного довкілля впливає на говірку діалектоносія. Це можна дослідити крізь призму ідіолекту як „системи мовних засобів індивідуума, яка формується на основі засвоєння мови і розвивається у процесі його мовленнєвої життєдіяльності” (Коваленко, 2021, с. 14; див. Єрмоленко та ін., 2001, с. 67; Ткачук, 2019). Цій науковій проблемі присвячено низку розвідок українських діалектологів, зокрема Павла Гриценка (Гриценко, 2007), Катерини Глуховцевої (Глуховцева, 2012), Марини Ткачук (Ткачук, 2019), Любові Фроляк (Фроляк, 2002) та ін.

Ідіолект Марії Вілюри та його специфіка

Марія Вілюра народилася 1931 року в с. Стоянів Радехівського р-ну Львівської обл., де встигла закінчити 3 класи школи, а вже 1947 року її було депортовано разом зі сім'єю до Росії, в с. Ясна Поляна Кемеровської області. Через 17 років – 1964 – вона змогла повернутись в Україну, хоча й не в рідне село, а в населений пункт поблизу – у м. Червоноград (нині м. Шептицький) на півночі Львівської області. Наш розділ стосуватиметься аналізу ідіолекту Марії Вілюри – бабці авторки [I. P.], яка була вирвана з рідного говіркового оточення, а потім „частково повернулась” у свою народномовну стихію¹ (м. Шептицький хоч і розташоване в ареалі поширення південноволинського говору, проте воно розбудовувалося передусім як шахтарське місто, і його заселяли вихідці з різних регіонів України, а отже, воно діалектно неоднорідне).

Джерельною базою дослідження стали аудіотексти мовлення М. Вілюри, записані упродовж 2010–2012 років².

¹ Село Стоянів, де народилась М. Вілюра, розташоване на півночі Львівської області, його говірку усталено зараховують до південноволинських діалектів (див. Бевзенко, 1980; Матвіяс, 1990; Шило, 1957; пор. Верхратський, 1912; Бандрівський, 1960; Дејна, 1957).

² Записи зберігаються в особистому архіві Ірини Романини.

Усномовні тексти М. Вілюри засвідчують збереження багатьох фонетичних і морфологічних діалектних рис (див. Бевзенко, 1980; Матвіяс, 1990; Шило, 1957; АУМ, т. 2), притаманних південноволинським говіркам.

Аналізовані діалектні тексти фіксують такі **фонетичні риси**:

- „укання” – наближення [о] до [у] ([oʷ]): *гур'ілу, ско'рен'ко, по'ма'гали, ду'рога* та ін. (хоча Г. Шило зазначає, що сильне „укання” загалом притаманне наддністрянським говіркам, у мовленні М. Вілюри такі форми переважають (див. Шило, 1957, с. 173));
- ненаголошений звук [е] артикуляційно підвищений до [eʷ] ([и]): *пири'л'істи, чикул'ади ми 'тейі ни 'бачили ў дитинств'і, биз 'гопиш'юку в 'із'ми та 'ї скин'* та ін. (Шило, 1957, с. 173; див. АУМ, т. 2, к. 37);
- уживання протетичного приголосного [г]: *'г'ениш'ї, гу'вес, гу'рати, 'обрас* та ін., натомість в інших випадках, де протетичний звук прогнозований, фіксуємо його відсутність: *о'р'іх ро'зр'іс'а на п'іў нуд'в'іра*. Відзначмо, що інших протетичних звуків, напр. [в], [й], не засвідчено (пор. Жилко, 1955, с. 126; Шевельов, 2002, с. 582; АУМ, т. 2, к. 123–125);
- фіксацію звука [а] замість [о]: *'кажди' маў дес' ро'бити / бо не маў би шо 'йісти* (Шевельов, 2002, с. 667);
- спорадичну відсутність пом'якшення приголосних [д], [т], [с], [н], [л] перед [і] з давнього [о]: *і зру'били о'с'тан'ї сніп, с'кочіў бис пліт* (Ф. Жилко вважає, що ця риса притаманна подільському говору (Жилко, 1955, с. 125));
- реалізацію давньої сполуки **ль** як [ле]: *в'ін ни ди'виўс'а на с'лезі / на муки*, проте сполука **рь** має реалізацію, як і в літературній мові: *крини'ц'і не замер'зайут'* (див. Шевельов, 2002, сс. 592, 828);
- відсутність лабіалізації [е] в [о] після м'яких приголосних: *'шестуго 'майа, 'мего 'брата* (Шило, 1957, с. 174);
- переважне оглушення дзвінкх приголосних у кінці складу перед глухими і в кінці слова: *му'рос браў / а ў них со'рочина 'т'іл'ки, с'тешка ў шпори'ш'і / при'шоў зате'лепаниї, 'лошку ўзаў і йіў / н'іх'то не знаў шо та'ке ви'дел'ц'і* та ін. (Шило, 1957, с. 173);
- наявність кінцевого м'якого [ц]: *к'і'нец', х'лопец', о'тец'*, проте усередині слова часто фіксуємо ствердіння звука: *спец'іал'но, опи'рац'ія* (див. Шевельов, 2002, с. 789);
- „слабкий ступінь палаталізації”, на відміну від наддністрянського говору: *с'в'ато, с'в'ітлий, 'ц'оц'а* (Шило, 1957, с. 173);
- наявність диспалаталізації [р']: *'н'іра // н'ір'я, 'бура, бу'рак, монасти'ра, ве'чера* (Шило, 1957, с. 173; Шевельов, 2002, с. 812);

- появу на місці [j] епентетичних звуків [л] або [н]: *ни|ма ўже |того^у зду|роў|а, диру|л'аниї хрест сто|їяў там, мн'а|со йли |перше хло|ти бо во|ни ро|били;*
- пом'якшення [л] у деяких словоформах: *л'ампа, к'л'аса* (Шило, 1957, с. 174).

Риси „саме усної розмовної мови, в якій ненаголошені голосні вимовляються з меншим напруженням, з меншою чіткістю артикуляції” (Герман, 1995, с. 250) засвідчено і в мовленні М. Вілюри, зокрема усичення чи випадіння звуків на початку слова: *[о]бгу|рати ті |морги |пол'а то браў л'у|диї;* усередині слова: *х[о]т'или ме^ане на |шахту а йа запи|сала^с мо^алоч: ойу;* у кінці слова: *ту[т] ўже була Укра|їйна, |зара[з] йа |ходжу і ў монас|тир і до^у |церкви.*

На підставі аналізу ідіолекту М. Вілюри виявлено чимало **морфологічних рис**, а саме:

- уживання іменників І відміни ж.р. у Р.в. мн. із закінченням **іў**: *|знайу бо|гато мо^алитв'іў, ў сел'і ба|гато ха|т'іў |було* (ця риса характерна наддністрянським говорам) (Бевзенко, 1980, с. 103);
- наявність закінчення **-ий [-иї]** (літ. **-ей**) у Р.в у словах на зразок *люди, діти – л'у|диї, д'і|тиї: йак в'ітк'рили / ў наш мо^анас|тир ўже хо^адило |море л'у|диї, у |него не |було д'і|тиї і в'ін ўз'аў Ми|колу ў п|риїми* (Бевзенко, 1980, с. 104; Жилко, 1955, с. 96);
- наявність архаїчних форм двоїни: *дв'і не|д'іл'і нам ни |в'іл'но |нав'іт' іти ду села, йак |В'ірц'а по^амерла нас з'і|стало три |д'іўчин'і* (див. АУМ, т. 2, к.257; Гринчишин, 2005, с. 34), притаманні багатьом говіркам південно-західного наріччя;
- наявність усичених закінчень у деяких прикметниках ж.р. в М.в: *ў |б'іл'і су|кон'ц'і хо|т'іла |замуш |вийти, ў чи^ер'вон'і |хусц'і чи йар'к'і та'к'і не |бачила шоб хо^адили.* Ці риси характерні для наддністрянського та подільського говорів (див. Бевзенко, 1980, с. 111; Жилко, 1955, с. 127);
- утворення форм ступенів порівняння прикметників, як і в літературній мові, за допомогою суфіксів **-ш-**, **-іш-**: *ба|гачишї, най|даўн'ішиї, |б'ішиї, мо^алочишї* та ін. (Бевзенко, 1980, с. 114);
- збереження архаїчної форми числівників *йї|ден* (*йї|дна, йї|дно*), яку вжито паралельно з літературною *один*: *йї|ден рас йа ни пос|лухала |тата / в'ін з'н'іваўс'а / але нас д'іў|чат н'іколи не^а биў* (Бевзенко, 1980, с. 116);
- поширеність форм числівників *ш|тири, |осмеро*: *нас |було ў |мами |осмеро / |али^е ма|лен'койу по^амерла |наша |В'ірц'а / ко^алис' та'к'і хво|роби |були / шо ни ў|м'іли л'і|чити / ў|ми|рали;*

- спорадичне вживання порядкового числівника *т|ретій* із твердою основою: *т|рета кл'аса і то по на|уці*. Ця риса характерна найперше для наддністрянських говірок (пор. Бевзенко, 1980, с. 108; Гринчишин, 2005, с. 36);
- перехід у складних числівниках приголосного [д'] перед іншим приголосним в [ї]: *два|найці|т' страї / то їс'і з|найут'*, *малам три|найці|т' |рок'її як |тата за|били, с'ім|найці|т' |рок'її |була ї С|б'іру* (Бевзенко, 1980, сс. 68, 117, 210);
- збереження енклітичної форми особового займенника *ти* в Д.в. одн. т'ї: *їа т'ї дам!*, *їа т'ї прошу*. Інших форм займенників (я, себе – **ми, си**) не зафіксовано (Бичкова, 2005, с. 44; Бевзенко, 1980, с. 35);
- наявність в особового займенника *він* в Р.в. одн. форми **їїго**: *її|го |пот'ім св'її син за|биї / їа|ка то |була |нечист'*, а в З.в. – **него**: *на|радили їти до' |него / в'ін сам / ста|рїї / уб'лави там не" |будут' ру|бити* (пор. Бевзенко, 1980, сс. 120–121; Гринчишин, 2005, сс. 35–36; Жилко, 1955, с. 114);
- уживання форм *мєїї*; *с'вєїї* (ж.р.) присвійних займенників *мїї*, *свїї*: *мєїї |мами, с'вєїї |хати ми не" |бачили два |роки / хо|валис' по чу|жих* (Шило, 1957, с. 183; пор. Бевзенко, 1980, сс. 124–125);
- наявність діалектних форм *тєїї*, *тєго* (Р.в.) вказівного займенника *та*, *той*: *тєго їа не з|нала, тєїї |ноч'ї зро|били уб'лаву* (Шило, 1957, с. 183);
- домінування у дієсловах 3 ос. одн. і мн. II дієвідм. літературного варіанта із м'яким *т'*; однак у 3 ос. одн. зафіксовано й форми зі стягненим закінченням: *во|на |носи |їїсти / бу |тато с |хлопц'ами ї|досв'їта п'їш|ли ко|сити* (пор. Бевзенко, 1980, сс. 133–134);
- уживання афікса *-с'а* тільки у постпозиції: *ми |мучилис'ї там страшно, во|на так л'у|билас'ї ї |тому виши|т'ї / тих сору|чок |мала... та ін.*;
- у дієслівних формах минулого часу наявність залишків перфекта, який в ідіолекті також вжито тільки у постпозиції: *їа мо|лиламс'а і ден' і н'їч / не з|найї чи |їїла, п'їш|лис'мо на ви|ч'їрну і там їже п'равиї тої |монах*; як зазначає Федот Жилко, вони утворені за допомогою „форм дієприкметникового походження і фонетично змінених, стягнених особових форм дієслова *бути* в теперішньому часі, що фактично звелися до закінчень” (Жилко, 1955, с. 99);
- наявність двох форм майбутнього часу недоконаного виду, серед яких спорадично фіксуємо архаїчну конструкцію *бути* в майб.ч. + форми дієслів мин.ч.: *н'їмц'ї ї нас квартиру|вали |жили / |али во|ни ни пи|тали / і шо ти з |ними |будиш ру|бії / то |воїско* (Шило,

1957, с. 184; пор. Бевзенко, 1980, сс. 137–138) та літературну форму *бути* в майб.ч. + інфінітив: *до|мовилис' так шо йа буду |їїздити |пасти ко|н'а і ку|рову / і так йа на|училас' |їїздити на ко|н'і* (Шило, 1957, с. 184).

Перебуваючи майже усе життя поза рідною говіркою, М. Вілюра в мовленні зберегла риси, не зафіксовані у сучасній літературній мові, багато з яких – архаїчні. Останні мають в ідіолекті носія говірки більший ступінь вияву. У мовленні М. Вілюри засвідчено чималу кількість діалектних ознак, які характерні для південноволинського говору, частково – для наддністрянського. Це підтверджує думку Г. Шила, що говірки півночі Львівщини, зокрема її рідна говірка с. Стоянів, належать до перехідних говірок (див. Шило, 1957, сс. 182–184). Зазначмо, що ми майже не фіксуємо в її мовленні росіянізмів, хоча свою юність і молодість М. Вілюра була змушена прожити у Росії.

Рефлексії респондентки

Досвід життя в іншомовному та іншодіалектному просторі, на нашу думку, викликає рефлексії М. Вілюри щодо своєї мови. Найпоширеніші міркування про риси її говору, про значення деяких слів, порівняння своєї говірки й чужої, т. зв. комунікативні невдачі, роздуми про мову.

Наталія Коваленко зазначає, що „в описових працях зневиразненою є важлива інформація про те, які лексеми, фразеологізми інформанти сприймають як природні, традиційні для їх мовного оточення” (Коваленко, 2015, с. 188). У проаналізованих записах М. Вілюра акцентує на особливостях своєї говірки і наголошує на цьому в момент спілкування. Хоча комунікація діалектоносія відбувається з онукою, „своєю” людиною, однак мовець усвідомлює окремі слова як давні чи локальні, а відтак надає уточнювальну інформацію щодо семантики лексичних одиниць тощо:

Ў нас ка|зали |пол'с'кої гриб / а то їе черногу|ловец' // а ше ко|за|ки зби|рали / |н'ішка |син'а ста|їе / і |с'ір'і та|к'і / ба|н'киє ка|зали // ко|за|ки то п'ітбе|резники а ба|н'киє то п'ідо|сичники // ше їе о|лен'ач'і|роги / та|к'і по|к'ручан'і на пен'|ках рос|тут' / то не з|найу йак во|ни; дву|йур'ідн'і / ко|лис' так не ка|зали / |була стри|йечна сист|ра чи брат / так нази|валис'і.

Як бачимо, діалектоносій усвідомлює подвійну номінацію – літературну форму і діалектну.

Також фіксуємо намагання мовця бути зрозумілим, пояснити реалію, якої вже нема, додатково прокоментувати значення лексики:

*Лван буў ма'сар // в'ін ў'чиўс'а // то з'начит' биў ху'додбу / бо' не'
 |кожен гус'подар то ўм'іў / і |дал'і ўм'іў вс'о зро'бити с |тего'
 м'наса / |шинку / коба'су / сал'ц'і'сон / |к'і'шкы // маў ш'ваіку / н'іш
 та'кіі ни п'лоскіі а к'ругліі; ми спус'каліс' ўже з'в'ітам і |були та'к'і
 по'рен'ча / то три'матис' / |були по'к'ручан'і.*

Розуміння та усвідомлення своєї говірки відображається і в протиставленні „свого” і „чужого” – у коментарях щодо окремих мовних елементів, у міркуваннях про якісь діалектні риси:

*Ў су'с'ідних |селах іа памн'а'тайу ка'зали „тил'е” „па'ц'е” / а ми
 так не ка'зали / ми ка'зали „тел'а” і „по'ро'с'а”; |але то |кажній
 гу'ворит' іак бат'ки наў'чили іак з |д'іда п'рад'іда / а хто маў
 ш'коли / на'уку то ўм'іў не по' п'росту / а так іак ў книш'ках // але
 |мова укра'їін'с'ка ўс'а |гарна ме'н'і.*

Зазвичай рідний говір оцінюється як правильний, красивий, натомість говірки сусідів – не такі доладні: *там ту'да ўб'ік в'ід нас / іак прійі'з'дили шос' купу'вати / то так с'м'ішно гуво'рили „до |табе” / „до |сабе” // ў нас |було іак ми с то'бойу гу'воримо „до |тебе” / „до |себе”.*

Також М. Вілюра вказує на лексичну відмінність у говірках двох сусідніх сіл: *а ў Жу'раўніках ни ка'зали „п'ец'” / |може бо то |була гра'ниці'а / |але то даў'но |було / ше за ца'ра / ў них буў цар / а ў нас буў аўст'р'ійскіі |ц'ісар.*

Цікавим є приклад т. зв. комунікативної невдачі, причину якого – незнання певних слів іншого, віддаленого діалекту – носій говірки усвідомлює: *іак іа ро'била ў са'дочку з'і м'нойу ро'била та'ка Га'лінка / во'на |була дес' з Кар'пат'іў / з Закар'пат'а / то іак во'на прійі'шла іа ії'їі ни ро'зум'іла / а во'на ми'єне // ну ро'зум'іла / |али так / іа ка'жу „даї |роск'ітку” / а во'на „шо то о'зна'чайє” / ну см'і'їємос' |бидв'і.*

Важливим чинником у визначенні належності говірки до якоїсь мови є національна самоідентифікація, усвідомлення себе як частини певного етносу (див. Глуховцева, 2017). Живучи на своїй землі, у своєму етнопросторі, М. Вілюра акцентувала на діалектних відмінностях українських говірок – сусідніх чи трохи дальших, а коли вона перебувала у ворожому оточенні в депортації ці відмінності нівелювались, хоча очевидно, що кожен примусово вивезений українець продовжував говорити рідною говіркою. Останні вже не протиставлялись „вченій”, тобто літературній, мові:

На Си'б'іру то |було страш'не / іак ми прійі'хали во'ни кри'чат' / т'і моска'л'і шо там |жили / кри'чат' „бан'д'іти бан'д'іти” / а ми |гол'і |босі' / ў зем'л'анки до' бло'ш'чиці' нас |кинули / |їїсти ни'єма шо / натир'п'іліс' тих мук // [...] ми ни з'нали |тейі |мови / ми не

ўм'или / але йак йа ўже була ў наймах ў tego ди'рeктора шaхти / в'ін буў родом з України / даўно / в'ін ка'заў „Ма'рус'а ни боїс'а / гово'р'і по с'воему” // [...] ми пири'важно ўсі були зах'ідн'а'ки / ну там були і н'іміці і та'тари / р'іжн'і л'уди // але ми три'малис'а ўс'і разом ўкуп'і / н'іс'ні сп'івали і ўже нам було ве'село // ўже ти го'вориши с'вейу мово'у ўже то'б'і лeкко / ми б'ідували / али ми були ви'сел'і // ўже ви й'іден за д'руго'го // х'лопці пил'ну'вали шоб д'і'чат н'іх'то ни ск'ри'ди'д'і.

Вивчення ідіолекту допомагає поглибленню та синтезу знань про говірку, адже відкриває перед дослідником експліцитний рівень вивчення діалекту (його характерні ознаки та риси на різних мовних рівнях) та імпліцитний, „найвну лінгвістику” – усвідомлення діалектносієм своєї мовної належності, судження про деякі елементи говірки, чим вона особлива на тлі інших.

БІБЛІОГРАФІЯ

- АУМ – Матвіяс, І., & Закревська, Я. (Ред.). (1988). *Атлас української мови* (Т. 2). Наукова думка.
Transliteration: Matviiias, I., & Zakrevska, Ya. (Red.). (1988). *Atlas ukraïnskoi movy* (T. 2). Naukova dumka.
- Бандрівський, Д. (1960). *Говірки Підбузького району Львівської області*.
Transliteration: Bandrivskiyi, D. (1960). *Hovirky Pidbuzkoho raionu Lvivskoi oblasti*.
- Бевзенко, С. (1980). *Українська діалектологія*. Вища школа.
Transliteration: Bevzenko, S. (1980). *Ukrainska dialektolohiia*. Vyshcha shkola.
- Бевзенко, С. (1997). *Форми вияву майбутньої дії в українських діалектах*. В П. Гриценко (Ред.), *Український діалектологічний збірник: Книга 3. Пам'яті Тетяни Назарової* (сс. 213–217). Довіра.
Transliteration: Bevzenko, S. (1997). *Formy vyjavu maibutnoi dii v ukrainskykh dialektakh*. V P. Hrytsenko (Red.), *Ukrainskyi dialektolohichnyi zbirnyk: Knyha 3. Pam'iaty Tetiany Nazarovoï* (ss. 213–217). Dovira.
- Бичкова, Т. (2005). *Південно-західні діалектні риси в апокрифах у контексті становлення української літературної мови*. *Діалектологічні студії*, 5, 39–47.
Transliteration: Bychkova, T. (2005). *Pivdenno-zakhidni dialektni rysy v apokryfakh u konteksti stanovlennia ukrainskoi literaturnoi movy*. *Dialektolohichni studii*, 5, 39–47.
- Верхратський, І. (1912). *Говір батюків*. *Збірник філологічної секції НТШ* (Т. 15).
Transliteration: Verkhratskiy, I. (1912). *Hovir batiukiv*. *Zbirnyk filolohichnoi sektsii NTSh* (T. 15).

- Герман, К. (1995). *Українські говірки Північної Буковини в історичному та лінгвогеографічному аспекті: Фонетика, фонологія*. Рута.
- Translitteracja:** Herman, K. (1995). *Ukrainski hovirky Pivnichnoi Bukovyny v istorychnomu ta lnhvoheohrafichnomu aspekti: Fonetyka, fonolohiia*. Ruta.
- Глуховцева, К. (2012). Деяко про особливості мовного портретування особистості. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*, 16, 196–200.
- Translitteracja:** Hlukhovtseva, K. (2012). *Deshcho pro osoblyvosti movnoho portretuvannia osobystosti. Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho*, 16, 196–200.
- Глуховцева, К. (2017). Соціокультурна, етнічна та мовна самоідентифікація діалектоносіїв Луганщини. *Волинь-Житомиричина*, 28, 16–23.
- Translitteracja:** Hlukhovtseva, K. (2017). *Sotsiokulturna, etnichna ta movna samoidentyfikatsiia dialektonosiiiv Luhanshchyny. Volyn-Zhytomyrshchyna*, 28, 16–23.
- Гринчишин, Д. (2005). Давньоукраїнські фонетичні й морфологічні риси в говірці села Потік Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл. *Діалектологічні студії*, 5, 29–38.
- Translitteracja:** Hrynchyshyn, D. (2005). *Davnoukrainski fonetychni y morfolohichni rysy v hovirtsi sela Potik Rohatynskoho r-nu Ivano-Frankivskoi obl. Dialektolohichni studii*, 5, 29–38.
- Гриценко, П. (2007). Ідіолект і текст. *Лінгвостилістика: об'єкт – стиль, мета – оцінка*: Збірник наукових праць, присвячений 70-річчю від дня народження проф. С. Єрмоленко. (сс. 16–43).
- Translitteracja:** Hrytsenko, P. (2007). *Idiolekt i tekst. Lnhvostylistyka: obiekt – styl, meta – otsinka*: Zbirnyk naukovykh prats, prysviacheniy 70-richchiu vid dnia narodzhennia prof. S. Yermolenko. (ss. 16–43).
- Єрмоленко, С., Бибик, С., & Тодор, О. (Укл.). (2001). *Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів*. Либідь.
- Translitteracja:** Yermolenko, S., Bybyk, S., & Todor, O. (Ukl.). (2001). *Ukrainska mova. Korotkyi tlumachnyi slovnyk lnhvistychnykh terminiv*. Lybid.
- Жилко, Ф. (1955). *Нариси з діалектології української мови*. Радянська школа.
- Translitteracja:** Zhylko, F. (1955). *Narysy z dialektolohii ukrainskoi movy. Radianska shkola*
- Коваленко, Б. (2021). *Мовно-культурний ареал Поділля в історії української літературної мови кінця XIX – початку XX ст.* [Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук; Інститут української мови]. Інститут української мови.
- Translitteracja:** Kovalenko, B. (2021). *Movno-kulturnyi areal Podillia v istorii ukrainskoi literaturnoi movy kintsia XIX – pochatku XX st.* [Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupenia doktora filolohichnykh nauk; Instytut ukrainskoi movy]. Instytut ukrainskoi movy.
- Коваленко, Н. (2015). Формування діалектної текстотеки: проблема інформаційної достатності. В П. Гриценко (Ред.), *Діалекти в синхронії та діахронії*:

текст як джерело лінгвістичних студій (сс. 186–195). Інститут української мови НАНУ.

Transliteracja: Kovalenko, N. (2015). Formuvannia dialektnoi tekstoteky: problema informatsiinoi dostatnosti. V P. Hrytsenko (Red.), *Dialekty v synkhronii ta diakhronii: tekst yak dzherelo linhvistychnykh studii* (ss. 186–195). Instytut ukrainskoi movy NANU.

Матвіяс, І. (1990). *Українська мова і її говори*. Наукова думка.

Transliteracja: Matviias, I. (1990). *Ukrainska mova i yii hovory*. Naukova dumka

Ткачук, М. (2019). Ідіолект у структурі переселенської острівної говірки. *Gwary Dziś, II*, 145–152.

Transliteracja: Tkachuk, M. (2019). Idiolekt u strukturі pereselenskoї ostrivnoi hovirky. *Gwary Dziś, II*, 145–152.

Фроляк, Л. (2002). Ідіолект як частина говірки. *Лінгвістичні студії, 10*, 206–210.

Transliteracja: Froliak, L. (2002). Idiolekt yak chastyna hovirky. *Linhvistychni studii, 10*, 206–210.

Шевельов, Ю. (2002). *Історична фонологія української мови*. АКТА.

Transliteracja: Shevelov, Yu. (2002). *Istorychna fonolohiia ukrainskoi movy*. АКТА.

Шило, Г. (1957). *Південно-західні говори на північ від Дністра*. Львівський державний педагогічний інститут.

Transliteracja: Shylo, H. (1957). *Pivdenno-zakhidni hovory na pivnich vid Dnistra*. Lvivskiy derzhavnyi pedahohichniy instytut.

Dejna, K. (1957). *Gwary ukraińskie Tarnopolszczyzny*. Ossolineum, Wyd. PAN.

The Idiolect as an Example of the Vitality of the Dialect

On the basis of the idiolect, an attempt is made to find out how and to what extent the change of the linguistic environment affects the dialect speaker's speech. The research focuses on the analysis of the idiolect of Maria Viliura, a resident of the Lviv region who has been outside her dialect environment for a long time.

The source material of the study is the texts of audio recordings of M. Viliura's speech, recorded during 2010–2012. The informant's spoken texts show the preservation of many phonetic and morphological dialectal features. In particular, the following: the uvularization, the use of the prototic consonant [r], dispalatalization of [p'], archaic forms of the dual number, preservation of ancient forms of numerals, pronouns, verbs, etc.

M. Viliura's reflections on her language and linguistic reality are analysed. The most common reflections are on the features of her dialect, the meaning of individual words, comparison of her dialect and someone else's, and reflections on language.

Keywords: dialect, idiolect, dialects of the Ukrainian language, South Volyn dialect, Dniester dialect, dialect text, oral history, language consciousness.